

FOLKLORİK BİR RİTÜEL OLARAK MARDİN'DEKİ MEVLİT MERASİMLERİ VE ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERİ

FOLKLORIC AS A RITUAL MAWLID CEREMONIES IN MARDIN AND THEIR FEATURES

Mustafa ÖZTÜRK*

Öz

Peygamberimize duyulan sevgiyi ifade etmek ve doğumunu kutlamak amacıyla düzenlenen mevlit merasimleri, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren kutlanmaktadır. Müslüman toplumlar, zamanla pek çok vesileyle mevlit merasimleri düzenlemiş ve bu merasimlere folklorik ritüeller de ekleyerek bunlara geleneksel bir nitelik kazandırmıştır.

Çeşitli etnik, kültür ve inanç yapılarının bir arada yer aldığı kozmopolit bir şehir olan Mardin'deki mevlit merasimlerinin özelliklerini tespit etmek amacıyla yapılan bu alan çalışmasından elde edilen ilk bulgu, şehirdeki etnik çeşitliliğe bağlı olarak merasimlerde Kürtçe, Türkçe ve Arapça mevlitlerin okunuyor olmasıdır. Bunlardan, şehrin nüfusundaki dağılım oranına bağlı olarak daha çok Kürtçe mevlitlerin icra edildiği tespit edilmiştir.

Mardin'deki mevlit merasimlerinin doğum, ölüm, evlilik gibi vesilelerin yanında, herhangi bir olaya karşı duyulan şükürün ifadesi olarak veya karşılaşılan sıkıntılı hadiselerin defini sağlamak amacıyla düzenlendiği görülmektedir. Belirtilen bu vesileler arasında ölüm ve cenaze sâikiyle düzenlenen mevlitlere daha fazla özen gösterilmektedir. Mevlidin daha çok din görevlileri tarafından okunduğu, mevlidin dini renklerle taşındığı ama daha çok gelenek halini almış törenler olarak kabul edildiği, yemek ikramının yapıldığı mevlitlerin daha yaygın ve makbul olduğu ve mevlidin toplumsal kaynaşmanın, bütünleşmenin ve sosyal aidiyet duygusunu pekiştirmenin önemli bir aracı olarak görüldüğü gibi pek çok tespit çalışmada yer verilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Mevlit, Merasim, Mardin, Din, Folklor, Gelenek.

Abstract

Mawlid ceremonies organized to celebrate the birth of our Prophet are celebrated in Islamic societies since the early years of Islam. Muslim societies have organized the Mawlid ceremonies for various occasions over time and have added traditional rituals to these ceremonies by including folkloric rituals.

It has been determined that mostly Kurdish mawlids are preferred depending on the distribution ratio in the population. The first finding of this field study conducted for determining the features of the mawlid ceremonies in Mardin, which is a cosmopolitan city containing the combination of various ethnical, cultural and religious structures altogether in itself, is that Kurdish, Turkish and Arabic mawlids are chanted in ceremonies depending on the ethnic diversity in the city.

It is observed that the mawlid ceremonies in Mardin are mostly organized as the expression of appreciation for any event or to provide relief for the distressing issues as well as for such things as birth, death, marriage. Among all these reasons, more attention is paid to the Mawlid ceremonies organized for death and funeral. The findings obtained in this study embody the determinations such as mawlid is mostly chanted by religious officials, it has religious motives, but it is widely accepted as traditional ceremonies, the mawlids where the meals are served are more common and acceptable and mawlid is seen as an important means of enhancing social cohesion, unity and sense of belonging.

Keywords: Mawlid, Ceremony, Mardin, Religion, Folklore, Tradition.

GİRİŞ

Arapça kökenli bir kelime olan mevlit; doğum, doğum yeri ve herhangi bir kimsenin doğduğu zaman anlamlarına gelir. Terim olarak da Hz. Peygamberin doğumu, doğum zamanı ve bu doğum münasebetiyle yapılan merasimler ve burada okunan metinler için kullanılan bir ifadedir (Pekolcay, 1997, 1; Bakırcı, 2003, 1). "Hz. Peygamber'in doğum günü ve bu münasebetle yapılan kutlamalara özel ad olarak kullanılan mevlid, daha sonra Hz. Muhammed'den başka kişiler için de düzenlenmeye başlamıştır. Bunların başında doğal olarak Ehl-i Beyt'e mensup kişiler gelmektedir. Örneğin; *Mevlid-i Ali*, *Mevlid-i Fâtıma*, *Mevlid-i Hasan ve'l-Hüseyn* ve *Mevâlid-i Ehl-i Beyt* veya sahabenin ileri gelenleri adına, örneğin *Mevlid-i Ömer* gibi kullanışlar dikkat çekmiştir. Bunların yanı sıra tasavvuf çevrelerinde velilerin doğum yıldönümlerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Fakat esas itibarıyla mevlid, Hz. Muhammed'in doğumunu anma bayramı, Hz. Muhammed'in doğumu menkıbesi ve Arap ve Türk edebiyatında Hz. Muhammed'in doğumunu ve ona bağlı olarak hayatını, mucizelerini, gazalarını, güzel ahlâkını ve vefatını övgü ile anlatan eser anlamına gelmektedir (Efe, 2009, 10-11)."

Peygamber efendimize duyulan sevginin ifadesi olarak ortaya çıkan, gelişen ve günümüzde de bütün canlılığıyla devam ettirilen mevlit geleneği, gerek edebî bir tür olarak ve gerekse kutlama merasimi olarak Müslüman toplumların hayatlarının dinî ve kültürel boyutlarında geniş bir yer edinmiş, geniş halk

* Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü. mustafaozturk@artuklu.edu.tr

kitlelerinin nezdinde önem atfedilen pek çok olay ve olgunun bir parçası haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında yalnızca Hz. Muhammed'in doğum gününde onu anmak ve övmek adına değil, hususi olarak vefat, sünnet, düğün, hatim, askere uğurlama, yağmur duası gibi çeşitli merasimlerde de mevlit okunmaktadır. Kültürümüzde uzun bir geçmişe dayanan mevlit okuma ve okutma geleneği, zaman içerisinde pek çok folklorik özellik de kazanarak daha zengin bir hale gelmiştir. "Mevlid, İslam medeniyeti çerçevesinde İslam dini ile bütünleşerek ananeleşmiştir (Pekolcay, 2004, 9)."

Mevlit okutulmasının gelenekselleşerek zamanla folklorik bir ritüel haline gelmesinin kökenleri neredeyse İslam tarihiyle eş bir geçmişe sahiptir. Bu gerçeklikten hareketle günümüz mevlit merasimlerinin yapısını daha iyi incelemek amacıyla mevlidin İslam toplumlarındaki gelenekselleşme tarihçesine değinmekte fayda vardır.

Müslümanların Hz. Peygamber'in doğum günü olan rebiülevvel ayının on ikinci gününde Mekke'de Resulullah'ın doğduğu evi, Medine'de de mübarek kabrini ziyaret ettikleri bilinmektedir. Peygamberimizin doğum gününde yapılan bu merasimler, zaman ve mekân farkından doğan, bazı değişikliklerle asırlar boyunca devam etmiştir (Çetin, 1987, 74). Kaynakların bildirdiğine göre, bazı sufi gruplar hicrî üçüncü asrın başlarından itibaren bu geceyi cemaat halinde kutlamaya başlamışlardı. Halk arasında yaygın hale gelen bu kutlamaları daha sonra devletler de sahiplenmiştir (Durmuş, 2004, 481).

Mevlid kandilinin resmî bir bayram olarak ilan edilmesi Fatimiler dönemine tekabül etmektedir. Fatimiler döneminde mevlit, çok görkemli merasimlerle kutlanmış; ancak bu dönemde mevlit, toplumda saygınlık kazanmış başka kimselerin de doğumunu kutlamayı içine alacak şekilde ele alınmıştır. Rebiülevvel ayı boyunca süren bu kutlamalarda, camilerde ilim meclisleri kurulur, güzel sesli hafızlar Kur'an okur, meydanlarda hatipler Peygamber efendimiz ve Ehli Beyt ile ilgili menkıbeler anlatır, kazanlar kurulur fakir fukaraya bir ay boyunca aş dağıtılırdı. Resmî mevlit merasimleri bir ara yasaklansa da, Erbil atabeyi Muzafferüddin Kökböri (1190-1233) zamanında tekrar resmî olarak icra edilmeye başlanmıştır. Yeniden başlayan ve oldukça pek ihtişamlı olan bu mevlit merasimlerinde, Endülüs'ün ünlü hadis âlimi İbn Dihye (ö. 1236)'nin, İslam âleminde ilk mevlid manzumesi olarak kabul edilen *Kitâbü't-Tenvîr fi Mevlîdi's-Sirâci'l-Münîr* adlı eseri okunmuştur (Durmuş, 2004, 480).

Zamanla Türkler arasında da rağbet kazanan mevlitler, resmî merasim olarak III. Murad (1574-1595) döneminde kutlanmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yükselişte olduğu yıllarda mevlit merasimleri oldukça debdebeli ve teferruatlı bir biçimde gerçekleşiyordu. Saray, konak ve evlerde yapılan mevlitlerin yanı sıra selatin camilerinden birinde, rebiülevvel ayının on ikinci gecesi, padişahın da katıldığı bir merasim düzenleniyor, bu merasimde devrin en ünlü mevlithanları tarafından mevlit okunuyordu. Merasim sırasında şerbet ve şeker dağıtılıyor, merasim sonunda da mevlithanlara kıymetli hediyeler veriliyordu. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bu merasimlerin saray içinde de düzenlenmeye başlandığı bildirilmektedir (Şeker, 2004, 480).

Osmanlı Devleti'nde "Mevlid Alayı" denilen mevlit merasimleri, Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) devlet teşrifatında yer almış, III. Murat (1574-1595) zamanında, 996 (1588) yılında tamamen resmîleşmiştir. Nakibü'l-Eşraf Es'ad Efendi, kaleme aldığı protokol kitabının *Mevlid-i Şerif Kıraati* başlıklı kısmında, Osmanlılarda devlet merasimi olarak kutlanan mevlit merasiminin nasıl icra edildiğini detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Bayram havası içinde icra edilen mevlit kutlamaları, 1910'dan itibaren Osmanlı Devleti'nde resmî bayram olarak ilan edildiyse de, 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra kaldırılmıştır. Daha sonraki süreçte özel ve devlet televizyon kanalları ve radyolarda, özellikle Mevlit Kandili ve diğer kutsal kabul edilen gün ve gecelerde bu gelenek devam ettirilmiştir. 1989 yılından bu yana da ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı işbirliğiyle, Hz. Peygamber'in doğumu çok yönlü etkinliklerle kutlanmaktadır (Efe, 2009, 13).

Mevlit ve mevlit kutlamalarının tarihî bağlamdaki gelenekselleşme sürecine kısaca değinilen giriş niteliğindeki bu bölümün ardından, Mardin'deki mevlit merasimlerinin mahiyetini tespit etmek amacıyla yapılan alan araştırmasının hangi nitelikleri haiz olduğu belirtilecek ve kaynak kişilerle yapılan mülakatlardan elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

1. ARAŞTIRMANIN NİTELİĞİ

1.1. Problem

Folklorik ritüeller kazanarak geleneksel bir form kazanan mevlit merasimlerinin Mardin'deki çok çeşitli sosyo-kültürel yaşam içerisindeki konumu ve söz konusu merasimlerin yapı ve özelliklerinin ne olduğu gibi sorular çalışmanın temel problemini teşkil etmektedir.

1.2. Amaç ve Yöntem

Folklorik özellikler taşımanın yanında dinî bir arka plana da sahip olan mevlit merasimlerinin Mardin özelindeki niteliklerini tespit etmek bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Nitel alan

araştırması olan bu çalışmada katılımcı gözlem yöntemi ve derinlemesine mülakat tekniğine başvurulmuştur. Yapılan saha araştırmasında yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine mülakatlar yapılırken, kaynak kişilerin konuyla ilgili sorulara verdikleri cevapların değerlendirilmesi neticesinde çalışmanın verileri kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

1.3. Araştırmanın Yapıldığı Zaman Aralığı

Bu tür alan araştırmasına dayanan çalışmalarda gözlem ve mülakatların ne kadarlık bir sürede ve hangi zaman diliminde gerçekleştirildiği önem taşımaktadır. Çalışmamıza veri teşkil eden mülakatlar Eylül 2017 ile Şubat 2018 tarihleri arasındaki muhtelif zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. Kaynak kişilerle yapılan bu mülakatların yanında, Mardin’de yapılan mevlit merasimleriyle ilgili kendi gözlem ve tecrübelerimizden de yararlandık.

1.4. Çalışma Sahasının Genel Özellikleri

Bir alan çalışması niteliği taşıyan bu araştırmanın alanı, farklı dil ve kültürlerin bir arada yaşadığı kadim bir tarihe ve kültürel geçmişe sahip olan Mardin ilidir. Tarihî ticaret yollarının ve kültürel ilişki ağlarının kesiştiği bir merkezde bulunması, Mardin’i tarih boyunca önemini koruyan önemli bir merkez haline getirmiştir. (Sarı, 2010, 38; Abdülhadioğlu, 2016, 247) Buna benzer faktörler, çalışma sahamız olan Mardin’in etnik, inanç, kültür gibi değerler bağlamında zengin bir yapıya sahip olmasının sağlayıcıları olmuştur. Söz konusu farklılıklar, Mardin’de düzenlenen mevlit merasimlerinin genel özelliklerini belirlemektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nun 2017 nüfus ve demografi verilerine göre Mardin ilinin nüfusu 809.719 kişi olarak tespit edilmiştir (Bkz: tuik.gov.tr). Oldukça kozmopolit bir nüfus yapısını barındıran Mardin’de Sünni-Müslüman nüfusun yanında azınlık olarak değerlendirebileceğimiz az sayıda Süryani-Hristiyan nüfus da yaşamaktadır. Mardin’de tamamı Sünni olan Müslüman nüfus Kürt, Arap ve Türk aidiyetlerini taşımaktadır. Bunların genel nüfus içerisindeki niceliksel dağılımlarını net ölçülerle tespit etmek mümkün olmasa da, Mardin nüfusunun büyük bir kısmının Kürt aidiyeti taşıdığı söylenebilir. Bunu Mardin merkez ve çeşitli ilçelerde yaşayan Araplar ve Türkler takip etmektedir.

1.5. Kaynak Kişilerin Sayısı ve Seçimi

Kaynak kişiler tespit edilirken Mardin’in sosyo-kültürel çeşitliliğine bağlı olarak her kesimden toplum katmanını temsil edebilecek özellikteki kaynak kişilerle çalışmaya özen gösterildi. Mardin’deki nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu için Kürt kimlikli kaynak kişilerin sayısı diğerlerine göre daha fazladır. Bunu Arap ve Türk aidiyetli kaynak kişiler izlemektedir.

Çalışmada elde edilecek bulguların objektif olmasının sağlanması amacıyla Mardin il bünyesinde bulunan farklı yerleşim birimlerinin her birinden yeterli sayıda kaynak kişi çalışmaya dahil edildi. Bu amaçla Mardin iline bağlı 10 ayrı ilçe olan Artuklu (Mardin merkez), Kızıltepe, Nusaybin, Dargeçit, Derik, Savur, Yeşilli, Mazıdağı, Ömerli ve Midyat’tan kaynak kişilerle görüşülerek ulaşılabilecek bulgularda eksiklik oluşmamasına özen gösterildi. Bu bağlamda, çalışmaya veri sağlayan 25 kaynak kişiyle mülakat yapıldı.

Mardin’deki mevlit merasimlerinin özellikleri araştırılırken kadın ve erkeklerin bu merasimlere katılım şartlarının farklı olabileceği ve cinsiyet ayırımından kaynaklı gözlem farklılıkları olabileceği düşünülerek mülakat yapılan kaynak kişilerden on biri kadınlardan seçildi. Mevlit merasimlerini hem katılımcı ve hem de metni okuyan icracının bakış açısından değerlendirebilmek amacıyla da bu merasimlere bizzat dinleyici olarak katılan kaynak kişilerin yanında, bu merasimlerde icracı sıfatıyla bulunan imam, müezzin gibi din görevlilerinin de görüş ve düşüncelerine kaynak kişi sıfatıyla başvuruldu.

2. BULGULAR

Konuyla ilgili elde edilen bulguları, sahip oldukları ortak özelliklere göre dört ayrı grupta tasnif etmek mümkündür. Mevlit merasimlerinde okunan mevlit metni, merasimlerin düzenlenmesindeki gerekçeler, merasimlerin icra biçimi ve bu merasimlerin toplumdaki işlevi bu tasnifte başlıkları konulardandır.

2.1. Mevlit Merasimlerinde Okunan Mevlit Metinleri

Mardin’deki mevlit merasimlerinde hangi mevlit metninin okunacağını belirleyen en önemli faktör, merasimi düzenleyenlerin etnik aidiyetidir. Şehirdeki her etnik unsurun merasimlerde kendi ana dillerindeki mevlit metinlerini tercih ettiklerinin altını çizmek gerekir. Buna göre, Kürtler arasında Mela Huseynê Bateyî’nin *Mewlûdu’n-Nebî* ve Şeyh Muhammed Emin el-Hayderî’nin *Mewlûda Nebî* adlı Kürtçe mevlitleri, Araplar arasında da İbn-i Hacer el-Heytemî’nin Arapça mevlidi tercih edilmektedir. Türkçe ana dilli vatandaşlarımız ve resmî kurumlar tarafından düzenlenen mevlit merasimlerinde de Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necat* adlı eseri okunmaktadır. Bu mevlit eserleri ve müellifleriyle ilgili genel bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

2.1.1. Mela Huseynê Bateyî: *Mewlûdu'n-Nebî*

Mela Huseynê Bateyî, uzun bir süre 15. yüzyıl şairi olarak kabul edilmiş; fakat daha sonra elde edilen belgelerden hareketle 17. yüzyıl sonlarında dünyaya geldiği ve 18. yüzyılın ortalarına kadar yaşadığı anlaşılmıştır. Çeşitli kaynaklarda "Ahmed" ve "Hesen Ertüşî" gibi isimlerle anılan Bateyî'nin gerçek ismi "Huseyn" dir. Bateyî'ye "Ertüşî" isminin yakıştırılması, aynı isimdeki aşiretin bir üyesi olmasıyla alakalıdır. Bundan dolayı, eserin yapılan birçok baskısında müellifin ismi "Ertüşî" şeklinde belirtilmiştir (İlhan, 2013, 5-9; Sadîni, 2015, 7-10).

Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesine bağlı "Bate" köyünde doğduğundan dolayı "Bateyî" mahlasıyla anılan şair, bu ismi şiirlerinde de kullanmıştır. Küçüklüğünden itibaren ilim meclislerinde bulunan Bateyî, ilk eğitimini amcası Mela Ehmed'ten almış, 15 yaşına kadar medresedeki derslere devam etmiştir. Hakkâri, Bahçesaray, Erbil, Musul, Dohuk gibi yerlerde de medrese eğitimi almıştır. Bateyî'nin çeşitli köylerde imamlık yaptığı da bilinmektedir. Dinî ilimlerin yanında tıp ve edebiyat sahasında da kendini yetiştiren Bateyî'nin *Mewlûdu'n-Nebî* dışında kaynaklarda bahsedilen fakat tamamı ele geçmeyen *Divan'ı*, klasik dönem Kürtçesinin zirvesi kabul edilen *Zembîlfiroş* adlı mesnevisi ve *Hemaîl* adlı alternatif tıp metinleri, dua ve muskallardan oluşan bir eseri de bulunmaktadır. Bahçesaray (Müks)'da medresede hocalık yaptığı dönemde çığ altında kalıp vefat etmiştir. Doğduğu köye defnedilen Bateyî'nin kabri, günümüzde halk tarafından ziyaret edilmektedir. (Yanmış, 2012, 119; Sadîni, 2010, 21).

Mela Huseynê Bateyî'nin Kürtçe ile kaleme aldığı *Mewlûdu'n-Nebî* adlı eseri ilk Kürtçe mevlittir. Bundan sonra kaleme alınan 60 Kürtçe mevlidin neredeyse tamamı bu eser örnek alınarak kaleme alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Kürtçe mevlitlerle ilgili olarak bir tür "Bateyî ekolü"nden bahsetmek mümkündür (Ertekin, 2015, 190). Tehsîn İbrahim Doskî, Bateyî'nin yazdığı mevlidin en önemli kaynağı olarak İbn-i Hacer el-Heytemî'nin Arapça mevlidini göstermektedir. Doskî'ye göre, Bateyî bu Kürtçe mevlidini kaleme alana değin Kürtler, İbn-i Hacer'in Arapça mevlidinden mollaların Kürtçe çevirileri üzerinden istifade etmişlerdir. Bunun temel nedeni, İbn-i Hacer'in kendileri gibi şafiî fıkhından olmasının getirdiği itikadi güven duygusudur (Doskî, 2015, 140-141). Remel bahrinin fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla kaleme alınan mesnevi türündeki *Mewlûdu'n-Nebî*, Ziver İlhan'ın neşrettiği tenkitli metne göre (2013) 563 beyitten oluşmaktadır. 18. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan Bateyî'nin *Mewlûdu'n-Nebî*'si, Kürtçenin Kurmanci lehçesinde kaleme alınmış ve daha çok Hakkari ağzı dil ve söyleyiş özelliklerine sahiptir (Ertekin, 2015, 191-192).

2.1.2. Şeyh Muhammed Emin el-Hayderî: *Mewlûda Nebî*

Günümüzde Mardin ve civarındaki mevlit merasimlerinde Mela Huseynê Bateyî'nin *Mewlûdu'n-Nebî*'siyle beraber en çok tercih edilen Kürtçe mevlit metni Şeyh Muhammed Emin el-Hayderî'nin *Mewlûda Nebî* adlı eseridir. Bateyî'nin *Mewlûdu'n-Nebî*'sinin halk tarafından yeterince anlaşılamadığı gerekçesiyle kendi mevlidini kaleme alan Hayderî, 1927'de Nusaybin'de dünyaya gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusların bölgeyi işgal etmesi üzerine Ağrı-Patnos civarından göç ederek Nusaybin'e yerleşen Hayderî aşiretinin bir kolu olan Asilere mensuptur. Aşiretinin ismi olan Hayderî'yi mahlas olarak kullanmıştır. Kendisi gibi âlim bir zat olan babası Molla Ahmet el-Hayderî'den ilk tahsilini ve hafızlığını tamamladıktan sonra ilim tahsili için birçok hoca ve diyar gezmiş, çeşitli medrese ve camilerde imamlık ve müderrislik görevlerinde bulunmuştur. Nakşibendi tarikatına intisap eden Hayderî'nin *Eqîda İmanê*, *Mewlûda Nebî*, *Mevlidü'n-Nebî*, *Werdu'l-Etfal* ve *Dîwan* gibi eserleri bulunmaktadır. Hayderî, 2003 yılında vefat edene kadar İslamî irşad ve tebliğ faaliyetlerine devam etmiştir (Tıraşçı, 2013, 215-216).

Hayderî'nin *Mevlidü'n-Nebî* isimli Arapça bir mevlit eseri de bulunmasına rağmen o, daha çok Kürtçe mevlidiyle özdeşleşmiştir. "Kürtçe mevlidi, 1975 senesinin mevlid kandilinde yazılmış bir eserdir. Bir gecede başlanmış ve bitirilmiş bir eserdir. Bu da müellifin Resulullah (s.a.v.)'a olan aşkının ifadesinden başka bir şey olmasa gerek. İlk yazıldığında 314 beyitten oluşmakta idi. Ancak daha sonra müellif tarafından sahil olmayan bazı rivayetlerin de olduğu kısımlar çıkartılarak eser, 200 beyte indirilmiştir (Akçay, 2013, 398)." Dokuz bölümden oluşan mevlidin içeriği şöyledir: Münâcât, mevlidin okunması ve kıymeti, Nur-ı Muhammedî'nin yaratılışı, Nur-ı Muhammedî'nin peygamberler silsilesi ile taşınması, Hz. Peygamberin soyu, Hz. Âmine'nin hamileliği, bu sırada meydana gelen mucizevî olaylar, Hz. Peygamberin doğumu yani merhaba bölümü ve son olarak Hz. Peygambere methiye.

2.1.3. İbn-i Hacer el-Heytemî: *En-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-Âlem fî Mevlîd-i Seyyid-i Veled-i Âdem*

İbn-i Hacer el-Heytemî'nin daha çok Arapça mevlit olarak isimlendirilen *en-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-Âlem fî Mevlîd-i Seyyid-i Veled-i Âdem* adlı mevlit eseri sadece Mardin'de değil, bütün İslam dünyasında tanınan ve okunan bir mevlit eseridir. Mısırlı bir şafiî fakihî, muhaddis ve edip olan İbn-i Hacer el-Heytemî, Garbiyye bölgesindeki Mahalleti Ebi'l-Heytem köyünde dünyaya geldiği için "Heytemî" mahlasıyla anılmıştır. 909 (1503-1504) yılında dünyaya gelen İbn-i Hacer, küçük yaşta babası vefat edince Tanta'ya

yerleştirilir. Orada Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi ve bir müddet tahsil gördü. Daha sonra Kahire'deki meşhur âlimlerden sarf, nahiv, fıkıh, hadis, tefsir ve tasavvuf gibi pek çok ilmi öğrendi. Şafîilik başta olmak üzere diğer mezheplerde büyük bir âlim olarak yetişti. Yirmi yaşındayken talebe yetiştirmek ve fetva vermek üzere icazet aldı. Bir müddet bu hizmetleri yaptıktan sonra, birkaç sene arayla, iki defa hacca gitti. Sonra Mısır'a dönüp, üç sene daha kitap yazdı ve diğer hizmetlerine devam etti. Sonra Mekke'ye yerleşti. "İmâm-ül-Haremeyn" ismiyle meşhur oldu. Mekke'de halka fetva ve ders verdi. Bir taraftan da kıymetli eserlerini yazdı. Hicaz ve diğer beldelerde şöhreti yayıldı. İnsanlar, ondan istifade etmek için yanına toplanırlardı. İslâm âlimleri; "İbn-i Hacer-i Mekki'nin sözleri, yazıları, dört mezhepte de hüccettir, senettir." buyurdular. O zamanlar Mısır ve Hicaz, Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğundan, Osmanlı padişahı Kanuna Sultan Süleyman'dan ve diğer devlet adamlarından son derece saygı ve iltifat gördü (Kallek, 1999, 531-539).

İbn-i Hacer'in Arapça mevlidi içerik olarak; Nur-ı Muhammedi'nin yaratılışı, bu nurun diğer peygamberlerden intikal ederek ona ulaşması, annesinin hamile kalması, babasının vefatı, doğumu sırasında ve doğumundan önce ve sonra meydana gelen sıra dışı olaylar, sütannesini Halime'nin yanına verilmesi, Halime'nin şahit olduğu olağanüstü olaylar, şemali, ahlâkı, nübüvveti ve bunun alametleri, mucizeleri, İsrâ ve Mirac mucizeleri, tebliği ve gazveleri, evlenmesi, çocukları, vefatı gibi hadiseleri kapsar. Bu eserde diğer mevlitlerde olduğu gibi bol miktarda hadis kaynak alınmıştır. Bu mevlit diğerleri ile karşılaştırıldığında, kaynaklara dayanan, abartısız, gerçekçi, duygusallığa yer vermeyen, didaktik bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Mevlit, manzum ve mensur karışık olarak yazılmış ve oldukça uzun üç fasıldan oluşmaktadır.

2.1.4. Süleyman Çelebi: *Vesiletü'n-Necat*

Vesiletü'n-Necat'in müellifi Süleyman Çelebi, Bursa'da doğmuştur. Süleyman Çelebi ile ilgili bilgiler oldukça kısa ve çelişkilidir. Müellifin 812'de (1409) nazmettiği mevlidini altmış yaşında iken kaleme aldığı düşünülecek olursa, onun doğum tarihini 752 (1351) olarak kabul etmek mümkündür. Süleyman Çelebi'nin, Ahmed Paşa'nın oğlu ve Orhan Gazi'nin silah arkadaşı olan ve *Fusûsü'l-Hikem*'e bir şerh yazan Şeyh Mahmud'un torunu olduğu, Orhan Gazi'nin bu zata İznik'te bir medrese yaptırdığı şeklindeki kayıtlardan hareketle, onun ilimle uğraşan kültürlü bir aileden geldiği anlaşılmaktadır. Süleyman Çelebi'nin dinî ilimlere olan hâkimiyeti eserinde işlediği konuları ayet ve hadislerle ustaca desteklemesinden anlaşılmaktadır. Kaynaklar onun Yıldırım Bayezid devrinde bir süre Divân-ı Hümayun imamlığı yaptığını, 802'de (1400) inşası tamamlanan Bursa Ulu Camii imamlığına Emîr Buhârî'nin tavsiyesiyle getirildiğini nakleder. Mevlevî veya Halvetî olduğu ileri sürülen şairin "râhat-ı ervâh" terkininin gösterdiği 825 (1422)'te vefat ettiği kabul edilmektedir (Pekolcay, 2004, 485-486).

Türk edebiyatındaki ilk mevlidin hangisi olduğu konusunda bir takım görüş ayrılıkları bulunsa da *Vesiletü'n-Necat*'in en yaygın ve kendisinden sonra yazılanları en çok etkileyen mevlit olduğu konusunda görüş birliği vardır. "İlk Türkçe mevlid metni hakkında kaynaklarda açık bilgi yer almamakta ve Süleyman Çelebi'nin 812'de (1409) kaleme aldığı *Vesiletü'n-Necat* adlı mesnevinin ilk mevlid olduğu görüşü yaygın bir şekilde kabul görmektedir. Ancak bundan önce Türkçe yazılmış mevlid benzeri eserlerin varlığı da bilinmektedir. (Aksoy, 2004, 482)."

Türk edebiyatında, Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan çok sayıda mevlit yazılmış olmasına rağmen, bunlar içerisinden sadece Süleyman Çelebi mevlidinin halk arasında bu derece revaç bulduğu ve sevildiği söylenebilir. Süleyman Çelebi'nin bilinen tek eseri olan *Vesiletü'n-Necat*'in 15. yüzyıldan bugüne kadar halk üzerindeki tesirinin kesintiye uğramadan devam etmesinin sebebinin Köprülü, "Halk arasında okunmaya mahsus siyer kitaplarının en güzelini Süleyman Çelebi 812'de Bursa'da yazdı. Onun Mevlid manzûmesi asırlarca halk arasında okundu, hatta bestekârlar tarafından bestelendi. Her asırda ona birçok nazîre yazıldığı hâlde, ifadesindeki sadelik ve selâset, şâirin ilhâmındaki samimilik ve tabîlik, onu Türk edebiyatının bir şâheseri hâlinde asırlarca yaşattı (Köprülü, 2003, 372)." şeklinde dile getirmiştir.

Kürtçe ana dilli kesimin nüfus olarak diğerlerinden daha yoğun olmasına paralel olarak, Mardin'deki mevlit merasimlerinde en çok okunan metinlerin *Hayderî Mevlidi* ve *Bateyî Mevlidi* olarak bilinen Kürtçe mevlitler olduğu gözlemlenmektedir. Mülakatlarımız sırasında Kürtçe mevlidin tercih edilme sebebinin daha çok okunan metni anlama kaygısıyla doğrudan ilişkili olduğu sonucuna verilmiştir (*Kyn. Kişiler: Fatma Ö., Rıdvan U., Kafiye Y.*). Bunun yanında, okunan Kürtçe mevlitlerden Hayderî veya Bateyî'ye ait metinlerden hangisinin tercih edileceği ise tamamen mevlidi okuyanın kişisel ilgi ve tercihiyle alakalı bir durumdur.

Merasimlere katılanların çok büyük bir kısmı okunan mevlidin hangi müellife ait olduğunun ayırımında değildir. Bunun için özel bir çabalarının olduğu da pek söylenemez; çünkü önemli olan, mevlidin Kürtçe okunup okunmadığı, yani anlaşılabilir olup olmadığıdır. Araştırmada, Kürtçe mevlit okunan merasimlere katılan kaynak kişilerden sadece yedisi okunan mevlit metninin müellifinin adını

söyleyebilmiştir (Kyn. Kişiler: Meral K., Vecdi D., İsa A., Ekrem A., Rıdvan U., Nurhan F., Resul Ö.). Müellifin adını verebilen kaynak kişilerin eğitim düzeyi yüksek veya merasimlerde bizzat mevlit okuyan kişilerden olması dikkat çekicidir. Öte yandan, Hayderî'nin Mardinli olması ve mevlidini Mardin'de konuşulan Kürtçeyle kaleme almış olması, bu mevlidi bilinçli olarak okuyanlar açısından önemli birer tercih sebebidir. Zira Mardin'deki Kürtler Hayderî mevlidini Bateyî mevlidine nazaran daha iyi anlamaktadır.

Mülakatlardan çıkan dikkat çekici bulgulardan birisi de 2000'li yıllara kadar bölgedeki Kürtler arasında daha çok İbn-i Hacer'in Arapça mevlidinin okunduğu, fakat son zamanlarda neredeyse tamamen Kürtçe mevlitlerin icra edilmeye başlandığıdır (Kyn. Kişiler: Ekrem A., Resul Ö., Ahmet A.).

Mardin merkez ilçe olan Artuklu başta olmak üzere şehrin diğer ilçelerinde yaşayan birbirinden farklı sosyo-kültürel niteliklere sahip Arap kökenli vatandaşların düzenledikleri mevlit merasimlerinde istisnasız bir şekilde İbn-i Hacer'in Arapça mevlidinin okunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Kyn. Kişiler: Hilal A., Ekrem A., Ahmet A., M. Emin D., Hanse Ö.).

Mardin'deki mevlit merasimlerinde en az tercih edilen mevlit metni Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat* adıyla bilinen Türkçe mevlididir. Bunun en önemli nedeni Mardin'de Türkçe ana dilli kimselerin sayısının diğerlerine göre daha az olmasıdır. Özellikle resmî kurumlar ve Mardin'de memuriyet gibi sâiklerle bulunan kesimin düzenlediği mevlit merasimlerinde Türkçe mevlit metninin tercih edildiği görülmektedir. Şehirdeki resmî kurumlardan olan valilik, kaymakamlıklar ve özellikle de il ve ilçe müftülüklerinin çeşitli vesilelerle düzenledikleri etkinliklerde Türkçe mevlit okunduğunu ifade etmek gerekir. Son zamanlarda Mardin ve çeşitli ilçelerinde müftülüklerin organize ettiği bazı etkinlikler olan şehit Derik kaymakamı Muhammet Safitürk'ü anma programı, muharrem ayı aşure dağıtım programı, 15 Temmuz şehitleri anma programı, Kutlu Doğum ve Mevlid-i Nebi haftası programları, Mevlit kandili gibi pek çok etkinlikte (Bkz. mardin.diyanet.gov.tr) mevlit okunmuş ve bu programlarda gayet tabii Türkçe mevlit metni okunmuştur.

2.2. Mevlit Merasimlerinin Düzenlenme Nedenleri

"Mevlid okutma, modern Türkiye'nin en göze çarpan ritüelleri arasında yer alır. Bu yönüyle, Mevlidler, Türk Halk İslam'ını yönetmeye de birçok bakımdan, sıfatlarını bildiren, Hz. Peygamber Kültü diye adlandırılacak mihrakî ritüellerdir (N. Tapper ve Richard Tapper'den akt. Efe, 2009, 15)." Bu bağlamda yaklaşıldığında yapısı ve mahiyeti bakımından halk İslam'ının folklorik bir ritüeline dönüşen mevlit merasimlerinin, doğumdan ölüme kadar çok geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek olay ve olgular vesilesiyle düzenlenebildiğine şahit olmaktayız. Mevlit merasimlerinin halkın yaşantısıyla olan bu iç içe durumu sadece Mardin'de değil, ülkemizin her şehri veya kesimi için küçük farklılıklar içermesi kaydıyla geçerlidir.

Mardin'deki mevlit merasimlerinin hangi vesilelerle veya başka bir deyişle hangi gerekçelerle düzenlendiği sorusuna, hangi etnik unsurdan olursa olsun, bütün kaynak kişiler birbirine benzer cevaplar vermişlerdir. Burada resmî kurumlar eliyle düzenlenen mevlit merasimlerinin istisna olarak belirtmek gerekir.

Kendileriyle mülakat yapılan kaynak kişilerin tamamına yakını sünnet, doğum, ölüm/cenaze/taziye ve düğün/evlilik olaylarından bir kısmını veya tamamını düzenlenen mevlit merasimlerinin gerekçesi olarak ifade etmişlerdir. İnsan hayatının en önemli dönüm noktaları arasında kabul edebileceğimiz bu olgular için geniş bir mutabakatla mevlit merasimi düzenleniyor olması, mevlidin halk arasındaki kabulüne ve yaşamdaki en önemli olaylara dinî bir hüviyet kazandırma çabasıyla da yakından ilgilidir. Bu sayılan olgular için mevlit okumak bir tür müeyyide gibi kabul edilir, hatta öyle ki ölünün ardından bir mevlit merasimi yapılmazsa o ölüye karşı bir kusur işlenmiş gibi düşünülür (Kyn. Kişi: Hıdır A.).

Yukarıda belirtilenlerin dışında, mevlit merasimlerinin düzenlenmesinde öne çıkan gerekçelerden birisi de Allah'a karşı şükür ifade etme arzusudur. Kaynak kişilerden kimisi mevlidin doğrudan Allah'a şükür için okunduğunu belirtirken (Kyn. Kişiler: Halil A., Aynur Ö., Hacire G.), kimisi de söz konusu şükür gerekçesiyle beraber ifade etmiştir. Sevindirici bir olay sonrasında şükretmek için (Kyn. Kişiler: Zeynep Çazali D., Aynur Ö.), ev, araba, tarla gibi değerli mallar satın alınmasından dolayı şükretmek için (Kyn. Kişiler: M. Emin D., Rıdvan U.), bela, musibet ve çeşitli kötülüklerden kurtulduktan sonra Allah'a şükretmek için (Kyn. Kişiler: Resul Ö., İbrahim S., Aynur Ö., İsa A., Hacire G.) mevlit okutulduğunu belirtmişlerdir. Bunun dışında Kuran-ı Kerim hatminden dolayı (Kyn. Kişi: Aynur Ö.), Peygamberimizi övmek ve ona salavat getirmek için (Kyn. Kişiler: Nurhan F., Halil A.), sadece sevap ve hayır kazanmak amacıyla (Kyn. Kişiler: Ekrem A., M. Emin D.), hayırlı işlerin gerçekleşmesi için adak adanırken (Kyn. Kişiler: Ekrem A., Ahmet A.), hayır ve bereket

kazanmak, manevi huzura ermek için (Kyn. Kişiler: Resul Ö., İsa A., Vecdi D., Merak K., Zeynep G., Sultan D.), hayırlı gün ve geceleri ihya etmek için (Kyn. Kişiler: Meral K., Emine D., M. Emin D., Hacire G.) ve Ramazan ayında daha fazla sevap kazanabilmek için (Kyn. Kişi: İbrahim S.) mevlit okunduğu ifade edilmiştir.

2.3. Mevlit Merasimlerinin Yapısı ve İcrası

Çeşitli vesilelerle düzenlenen mevlit merasimlerinin dinî niteliğinin ne olduğu ve bir ibadet olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği öteden beri var olan bir tartışma konusudur. Görüşmelerden elde edilen veriler ışığında bu konuyla ilgili Mardin’de birbirinden farklı yaklaşımlar olduğunu söylemek mümkündür. Mevlidi bir ibadet olarak değerlendirenlere karşılık, bunu sadece bir gelenek olarak değerlendirenlerin sayıca birbirine yakın oldukları anlaşılmaktadır. Öte yandan, bu iki bakış açısının bir çeşit ortalaması sayılabilecek “Mevlit, yapısı ve icra usulleri bakımından İslamî renkleri de barındıran, fakat sonuç olarak geleneksel özellikleri ağır basan toplumsal bir merasim türüdür. (Kyn. Kişiler: Ekrem A., Meral K., Sultan D., İbrahim S., Halil A., Zeynep Gazali D., Hıdır A., Ali D.)” şeklindeki düşünceleri benimseyenlerin sayısının daha fazla olduğu görüldü. Mevlit merasimlerinin dinî niteliği hakkında hangi görüşe sahip olursa olsun, mevlitlerde Hz Peygamberin hayatından bahsedildiği, fasıl aralarında salavat getirildiği ve buna benzer dinî bazı ritüellerle bezeli olduğu için bu merasimlere katılanların daima dinî vecd ve saygı halini koruduklarını belirtmek gerekir.

Merasimlerde okunan metnin kimin tarafından okunduğu, bu merasimlerin yapısını anlamak bakımından önem taşır. Merasimlerdeki mevlit metninin genelde imamlar tarafından okunduğu belirtilmekle beraber, bazı kaynak kişiler mevlit okuyan kişiyi müezzin veya cami görevlisi olarak da tanımlamışlardır (Kyn. Kişiler: Kaftiye Y., Hıdır A., Halil A.). Mevlidi okuyan kişilerin genel olarak imam, müezzin veya cami görevlisi gibi din görevlileri olması, mevlit merasimlerinin dinî bir imaj edinmesini sağlayan bir durumdur.

Din görevlileri dışında, her ne kadar çok rastlanmasa da, özellikle şehirlerde mevlit okumayı kendine meslek edinmiş mevlithanlar tarafından da mevlit okunduğuna rastlanmaktadır. Mevlit okumayı meslek edinmiş bu kimselere belli bir ücretin ödendiği de ifade edilmiştir (Kyn. Kişiler: Ekrem A., Ahmet A.). Kadınların kendi aralarında düzenledikleri daha küçük çaplı merasimlerde ise mevlidi, orada hazır bulunan ve bu konuda tecrübeli olan yaşlı bir kadın okunmaktadır (Kyn. Kişi: Vecdi D.). Bütün bunlarla beraber merasimlerde mevlidin kimin tarafından okunacağı keskin kaidelere bağlanmış bir durum olmayıp mevlidi bilen, kendisini bu konuda yetiştirmiş herhangi bir kişi tarafından da bu metin okunabilmektedir (Kyn. Kişiler: Resul Ö., Nurhan F., Emine D., Hacire G.).

Mevlidi düzenlemeye karar veren aile veya kimselerin bu amaçla yaptıkları ilk hazırlık kendi aralarında istişare ederek kimlerin davet edileceğini belirlemeleridir. Mevlitlere genelde yakın çevreden olan eş dost, akraba ve konu komşu davet edildiği için, bazı şehirlerimizde olduğu gibi davetiye bastırma gibi yöntemlere başvurulmamakta, davet etme işi daha çok telefonla ve yüz yüze gerçekleştirilmekte, kimi zaman da camide cami cemaatine anons yapma yöntemine başvurulmaktadır. Davet edilen kişilere mevlit okutulacağı söylendikten sonra bu mevlidin ne için okutulacağı belirtilir ve merasimin nerede ve ne zaman yapılacağı da haber verilir.

Davet etme yöntemi, taziyelerde verilen mevlitlerde biraz daha farklıdır. Taziye evine veya çadırına baş sağlığı için gelenlere taziyenin son gününde (genelde üçüncü gün) mevlit okutulacağı belirtilir. Davet sahibi, mevlidin saatini ve yerini ayrıca belirtmeye gerek duymaz, çünkü davetli olan kişi mevlidin zaten taziyelerin kabul edildiği yerde ve öğle yemeği saatinden önce okutulacağını bilirler (Kyn. Kişiler: Meral K., Halil A., İsa A.).

Mardin’de düzenlenen mevlit merasimleri çoğunlukla evlerde gerçekleştirilir. Bunun dışında, şehir ortamında yer darlığı bulunan bazı ailelerin camilerde veya çeşitli sosyal alanlarda da mevlit merasimi düzenledikleri görülür. Taziyelerden sonra okutulan mevlitler ise, eğer taziye kabulü bir çadırda yapılmışsa mevlit yine o çadırda verilir.

Davet sahipleri mevlit okunacak yerde önceden bir takım hazırlıklar yaparlar. Öncelikle mevlidi okuyacak kişinin yeri tespit edilerek o yerin konum olarak ortama hâkim bir yer olmasına dikkat edilir. Mevlidi düzenleyen bazı kimselerin, ortamın güzel kokması amacıyla tütsü yaktıklarına da rastlanır (Kyn. Kişi: Ahmet A.). Yer tespiti yapıldıktan sonra, bir tepsi üzerinde “teberrük” de denilen çeşitli yiyeceklerden numunelerin küçük tabaklar içerisine konulduğu bir tepsi getirilerek mevlidi okuyan kişinin oturacağı yerin yakınına konur. Tepsie konan yiyecek numunelerinin ne olacağı konusunda kesin bir teamül bulunmasa da genelde bulgur, şeker, pirinç, mercimek ve tuzun yanı sıra gofret ve bisküvi gibi gıda türlerinin tercih edildiği gözlemlenmektedir. Bu katı yiyeceklerin yanında su ve lezzo gibi bir meşrubat türünün de tepsie konulması ihmal edilmez. Bu gıdaların nelerden oluşması gerektiği konusunda bir netlik bulunmasa da

kaynak kişilerden biri gıda sayısının yedi olması ve bunların kuru çay, tuz, bulgur, şeker, pirinç, mercimek ve herhangi bir meşrubat olması gerektiği yönünde ifadelerde bulunmuştur (Kyn. Kişi: Hacire G.).

Günlük tüketim gıdalarının bir tepsi içinde mevlit okuyanın önüne bırakılması, bereket sağlayacağı düşüncesine dayanmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, içine gıdaların konduğu tepsinin üzerinin şal benzeri bir örtüyle örtülmesine de önemli bir teamül olarak rastlanmaktadır (Kyn. Kişiler: M. Emin D., Halil A., Ridvan U.). Mevlidin okunması sona erdikten sonra davete katılanların bu bereketten nasiplenmeleri için tepsi, katılanların önünde tek tek gezdirilir ve tadılabilecek olan o gıdalardan tatmaları sağlanır.

Mevlit okunması sırasında tepsinin üzerine gıdaların konulmasının amacının o hanenin rızık bereketini artırmak olduğunu yinelemek gerekir. Tepsiyeye konan gıda numunelerinden arta kalanlar alındığı yere geri konular, böylece bereketin artacağı düşünülür. Mesela mevlit okunan şeker, şeker çuvalına, bulgur da bulgur çuvalına geri konarak karıştırılır ve bereketlenmesi sağlanır. Bu inanış bazı kimseler tarafından o derece ileri götürülmektedir ki tepsiye konan gıdaların yanına ayrıca para veya para cüzdanı da konur, bu şekilde onun da bereketleneceğine inanılır (Kyn. Kişiler: Zeynep Gazali D., Fatma Ö.).

Mevlidin okunması sırasında dinleyiciler, genellikle abdestli olmaya özen gösterir, mevlidi saygı ve huşu içerisinde dinlerler (Kyn. Kişi: Hıdır A.). Davetliler, fasıl aralarında mevlidi okuyan kişiyle bir ağızdan salavat getirerek mevlide iştirak da ederler. Hz. Peygamberin cihana teşrif ettiği kısımlar okunurken, saygının bir nişanesi olarak hep beraber ayağa kalkılarak eller namazdaki gibi göbekte bağlanır ve o vaziyette bir süre kalınır. Mevlidin en sonunda ise duanın okunduğu kısımda eller hep beraber semaya açılır, duaya iştirak edilir. En sonunda ise mevlit okuyanın yönlendirmesiyle Fatıha okunur.

Mevlit metninin okunmasının ne kadar sürede tamamlandığı ile ilgili net bir ifade belirtmek mümkün değildir. Görüşmeye katılan kaynak kişiler, bu konuda 35 dakika ile 1,5 saat arasında değişen süreler belirtmişlerdir. Mevlidi okuma süresi çoğu zaman okuyan kişinin durumuyla alakalıdır. Okuyan kişi eğer dinleyicilerini istekli ve motive olmuş görürse metnin tamamını makamına uygun olarak okuyabilir, bu durumda süre uzar. Dinleyenleri kayıtsız ve isteksiz gören okuyucu, metinde atlamalara gidip metni daha hızlı okuyup bir an önce bitirmek isteyebilir, bu durumda da mevlidin okunması gayet kısa sürer. Öte yandan kaynak kişilerden birisi mevlidin okunma süresi üzerinde belirleyici olan en önemli faktörlerden birisinin daveti veren kişinin sosyal statüsü olduğunu öne sürmüştür (Kyn. Kişi: Hilal A.). Davet sahibinin sosyal statü bakımından saygın bir konumda olması, mevlidi okuyanın ve dinleyenlerin bu işi daha ciddiye alacakları, dolayısıyla da mevlidin okunmasının daha uzun olacağı anlamına gelmektedir.

Mevlidin okunması sona erdikten sonra merasimin en önemli kısmı olan yemek ikramına geçilir. Çalışmada görüşülen kişilere "Mevlit denince aklınıza ilk gelen şey nedir?" diye sorulduğunda kaynak kişilerin yarısından fazlası "yemek" veya "ikramlar" cevabını vermişlerdir. Mevlit teriminin insanların zihninde yaptığı ilk çağrışımın yapılan yemek ikramı olduğunu söylesek abartmış olmayız (Kyn. Kişi: Fatma Ö.). Diğer taraftan, mevlit kavramını ibadet ile özdeşleştirenlerin ise daha çok dinî hassasiyeti ön planda olanlar olduğu gözlemlenmektedir.

Mevlit okunduktan sonra ikram edilen yemeğin ne olacağı konusunda, bazı farklılıklar olmakla beraber, belli bir eğilimin oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu konuda Kürtlerde hâkim olan eğilim, bölgede "hemis" olarak adlandırılan bir tür et yahnisi veya üzeri etle döşenmiş bulgur veya çoğunlukla pirinç pilavıdır. Özellikle Mardin Merkezde ikamet eden Araplar arasında ikram olarak Süryanilerden alındığına inanılan Mardin'e has tatlı bir ekmek çeşidi olan "kiliçe", kavurmalı pilav, et suyu ve diğer mahalli yemekler verilir (Kyn. Kişiler: Fasih D., Ekrem A., Hıdır A., Hilal A.). Kimi mevlit sahipleri tarafından da şeker ve lokum gibi yiyecekler paket yapılarak hediye edildiği de görülür (Kyn. Kişi: Ekrem A.).

Mevlit merasiminde yemek ikramının yapılması en fazla gerçekleştirilen uygulamadır. Yemekler yendikten sonra davetliler bir müddet daha oturup çay içtikten sonra mevlit sahibine iyi dileklerde bulunup dağılırlar, merasim bu şekilde sona ermiş olur.

Mardin'de düzenlenen mevlit merasimlerinde kadının konumu da araştırmada üzerinde önemle durulan bir husustur. Buna göre, mevlit okunurken kadınlar erkeklerle aynı yerde bulunmaz, mekânın durumu müsaitse mevlidi farklı bir alanda dinlerler. Bazı istisnaları bulunsa da, kadınlar ayrı bir mevlit düzenlemezler. Fakat sosyal konuma bağlı olarak, kadınların son zamanlarda kendi aralarında düzenlediği mevlit merasimlerine de rastlanmaktadır (Kyn. Kişiler: M. Emin D. Hacire G., Kafıye Y.). Bu tür mevlitlerde mevlidi okuyanın da kadın olması kaçınılmazdır. Mardin'in tamamını göz önüne alıp değerlendirdiğimizde, kadınların mevlit merasimlerinde pek fazla etkin olduklarını söyleyemeyiz.

Mardin'deki mevlit merasimlerinin icrası ile ilgili olarak belirtilmesinde fayda bulunan diğer bir husus da mevlitte Kuran-ı Kerim ve ilahi okunması, namaz kılınması veya vaazda bulunması gibi hususların yerine getirilmesinin belli bir kesinliğe sahip olmamasıdır. Bunlar merasimi yönlendiren kişi veya şartların durumuna göre yerine getirilir veya getirilmez. Mevlit metnini okuyan imam duruma göre

mevlitten önce veya sonra Kuran'dan bir aşır okuyabilir, o sırada vakit girdiyse namazı cemaatle kıldırabilir veya arzu ederse dinî bir konuda oradakilere vaaz verebilir. Mevlitlerde ilahi okunması pek rastlanmayan bir durum olsa da, kadınların kendi aralarında düzenledikleri bazı mevlitlerde hep birlikte ilahi okunduğuna şahit olunabilir (*Kyn. Kişiler: Kafiye Y., Meral K.*).

2.4. Mevlit Merasimlerinin Toplumsal İşlevi

"Din, psikolojik bir vakıa olarak bireyi ilgilendirdiği gibi, aynı zamanda sosyal bir olay olması nedeniyle toplumu da ilgilendirir (Akarpınar, 2006, 39)." Din olgusunun toplumsal boyutunu en iyi şekilde ortaya koyan uygulamalardan birisi, dinin etkisiyle ortaya çıkmış ve zamanla folklorik bir kimlik de kazanmış olan mevlit merasimleridir. Mardin'deki mevlit merasimlerinin toplumsal işlevi konusunda kaynak kişiler tarafından beyan edilen düşünceler, mevlidin dinî unsurlar da barındıran toplumsal bir figür olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır.

İnsanların bir araya gelip Allah'ı anması, fasıl aralarında salavat getirmeleri, okunan metinde Hz. Peygamberin hayatıyla ilgili kesitlerin sunulması gibi pek çok dinî unsur veya işlem, her ne kadar gerçekleştirilen merasime dinî bir kimlik kazandırıyor olsa da, mevlit merasimlerinin daha çok toplumsal işlevinin ön plana çıkmasının önüne geçememektedir. "Mevlit merasimlerinin toplumsal işlevi nedir?" şeklindeki soruya kaynak kişiler, bu merasimlerin dinî işlevine de vurgu yapmayı ihmal etmemekle beraber, bu merasimlerin daha çok toplumsal birleştiricilik yönü üzerinde durmuşlardır.

Mevlidi verenin, taziye mevlitleri örneğinde olduğu gibi üzüntüsünü, doğum mevlitleri örneğinde de olduğu gibi sevincini paylaşmak amacıyla kendisine yakın kimseleri davet ederek bir tür etkileşim içerisine girmesi toplumsal kaynaşma ve paylaşma duygularının canlanması adına çok önemli bir etkinlik olarak görülmektedir. Mevlitlerin, kaynaşma ve paylaşma duygularını canlandırırken, dinî bir ritüel etrafında belli bir toplumsal aidiyet duygusunu geliştirdiği de mevlit merasimlerine yüklenen bir misyon olarak ifade edilmiştir (*Kyn. Kişiler: Vecdi D., Fatma Ö., İsa A.*). Söz konusu aidiyet duygusunun daveti verenler ve davete katılanlar açısından farklı ölçülerde gerçekleşebileceğini belirtmek mümkündür. Zira daveti veren ailenin toplum içindeki itibarının arttığı yönünde görüş beyan eden kaynak kişilere de rastlanması, bu düşüncenin geçerlilik payını ortaya koyar (*Kyn. Kişiler: Hıdır A., Kafiye Y.*).

Görüşülen kaynak kişiler arasında mevlit merasimlerinin geleneksellik boyutunu vurgulayanlara da rastlanmış, toplumda geleneksel bir merasim haline gelen mevlitlerin düzenlenmesi ve bunlara katılım sağlanmasıyla bir geleneğin canlı tutulduğuna ve bu gelenek formu sayesinde toplumsal birlikteliğin ve kültürel sürekliliğin sağlandığına dikkat çekilmiştir (*Kyn. Kişiler: Ahmet A., M. Emin D.*).

Mevlitlerdeki yemek ikramının merasimlerin önemli bir unsuru olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Özellikle taziye mevlitlerinde yemek ikramının yapılmasına büyük önem verilmektedir. Mevlitlerde verilen yemeklerin daha çok et ağırlıklı olduğu ve davetli sayısının fazla olduğu göz önüne alınırsa, mevlit yemeğinin davet sahibi kimseler için çok ciddi bir maddi külfet getirdiğini söyleyebiliriz. Taziye sahibinin bu külfetini hafifletmek için yakın akrabaların yemek masraflarında maddi yardımda bulunması bir adet haline gelmiş (*Kyn. Kişiler: Rıdvan U., İsa A., Resul Ö.*) bu da mevlit merasimlerinin toplumsal yardımlaşmayı sağladığı anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Peygamberimizin doğumu, belli bir dönemden sonra peygamber sevgisinin bir göstergesi olarak hemen bütün Müslüman toplumlarda dinî ve toplumsal hayatın önemli bir unsuru haline gelmiştir. İslam bilginlerinin bir bölümünün duruma göre mekruh, haram ve bidat diye fetva vermelerine karşın, halkın dinî hayatında iyiden iyiye yerleştiğinden bu dinî merâsim, "adet-i müstahsene" kabilinden "bidat-ı hasene" olarak meşrulaştırılmıştır. İslam bilginleri arasında mevlit ve mevlitlerin icra edildiği merasimlerin İslamîliği/meşruluğu tartışılarsun, mevlit merasimleri İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren düzenlenmekte ve hatta tarihteki bazı Müslüman devletler tarafından resmî bir kutlamaya dahi dönüştürülmüştür.

Hız. Peygamber'e duyulan sevgi ve bağlılığın bir göstergesi olarak halk arasında da büyük bir revaç bulan mevlit merasimleri, zaman içerisinde folklorik özelliklerle beraber gelenekselleşerek icra edilmeye başlanmış ve sosyal hayatın birçok önemli olayının önemli bir parçası haline gelmiştir. Doğum, ölüm ve evlilik gibi hayatın dönüm noktalarını teşkil eden olayların yanında, herhangi bir durumdan dolayı şükretmek veya belaların kötü tesirinden kurtulmak için de mevlit merasimlerinin düzenlendiği görülmekte olup bu tür merasimler küçük icra ve yapı farklılıklarıyla beraber ülkemizin her yerinde benzer biçimlerde düzenlenmektedir. Çalışmaya konu olan Mardin'deki mevlit merasimlerinin de ülkemizin diğer bölgelerinde düzenlenen merasimlerden bazı farklılıkları bulunsa da, temel mantığının büyük ölçüde benzeştiği; fakat yerel ve kültürel hususlar bakımından bazı farklılıklar içerdiği tespit edilmektedir.

Mardin'in etnik, kültürel ve sosyal özellikler bağlamında çeşitlilik göstermesi, düzenlenen mevlit merasimlerinde de küçük bazı farklılıklar taşımaması beraberinde getirmektedir. Bunun en somut örneği şehirde bir arada yaşayan Kürt, Türk ve Arap kökenli vatandaşların düzenledikleri mevlit merasimlerinde ana dillerinde yazılmış mevlit metinlerini okumalarıdır. Bunun sonucunda Süleyman Çelebi'nin Türkçe mevlidi, Hayderî ve Bateyî'nin Kürtçe mevlitleri, İbn-i Hacer'in de Arapça mevlidinin okunduğu tespit edilmiştir.

Mardin'de çeşitli vesilelerle düzenlenen mevlit merasimlerinin niteliği konusunda; mevlidi bir ibadet olarak değerlendiren ve bunu sadece bir gelenek olarak değerlendirenlerin yanı sıra mevlidi dinî ritüeller barındıran geleneksel bir uygulama olarak değerlendiren farklı görüşler bulunmaktadır. Mardin'de insan hayatının birçok önemli olay ve olgusuyla ilgili düzenlenen mevlit merasimlerinin düzenlenip düzenlenmemesinde bir tür serbestlik bulunmasına rağmen, düğün mevlitlerinde ve özellikle de taziyelerin ardından düzenlenen mevlitlerin yapılmasında zorunluluk derecesinde bir eğilim söz konusudur.

Mardin'deki mevlit merasimlerinin toplumsal işlevine yönelik kaynak kişiler tarafından beyan edilen düşünceler, mevlidin salt dinî bir olgudan çok dinî unsurlar da barındıran toplumsal bir figür olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle bakıldığında mevlit merasimlerinin toplumsal kaynaşmayı ve bireylerin aidiyet duygularını pekiştiren çok önemli bir olgu olduğu sonucuna varılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdülhadioglu, Ahmet (2016). Mardin'deki Arapça Sözlü Kültürünün Korunmasında Hikâye Gecelerinin Rolü. *Mukaddime Dergisi*, S. 7(2), s. 243-257.
- Akarınar, R. Bahar (2006). Melid Törenlerinin Yapısı. *Türkbilgi*, S. 12, S. 38-63.
- Akçay, Halil (2013). Son Dönem Tasavvuf Âlimlerinden Şeyh Muhammed Emin El-Hayderî (Hayatı ve Eserleri). *Kimlik, Kültür ve Değişim Sürecinde Osmanlı'dan Günümüze Kürtler Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, s. 392-404.
- Aksoy, Hasan (2004). Mevlid (Türk Edebiyatı). *İslam Ansiklopedisi*, C. 29, s. 482-484.
- Bakırcı, Selami (2003). *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*. İstanbul: Akademik Araştırmalar Yayınları.
- Çetin, Osman (1987). Tarihte İlk Resmi Mevlit Merasimleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, C. 2, s. 73-76.
- Doskî, Tehsin İbrahim (2015). Jêderên Mewlûda Melayê Bateyî. *Beştîşşebap ve Molla Hüseyn Batevî Sempozyum Bildirileri*, İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, s. 139-145.
- Durmuş, İsmail (2004). Mevlid (Arap Edebiyatı). *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, C. XXIX, s. 480-482.
- Efe, Adem (2009). Türk Toplumunda Mevlid Merasimlerinin Yeri ve Fonksiyonları (Isparta Çevresi Örneği). *DEÜİFD*, XXIX, s. 9-30.
- Ertekin, M. Zahir (2015). Yekem Mewlûda Kurdi û Bandora Wê ya Li Mewlûden Dû Xwe. *Beştîşşebap ve Molla Hüseyn Batevî Sempozyum Bildirileri*, İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, s. 183-199.
- İlhan, Ziver (2013). *Mewlûda Melayê Bateyî*. Mardin Artuklu Üniv. Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin.
- Kallek, Cengiz (1999). İbn Hacer el-Heytemî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 19, s. 531-539.
- Köprülü, M. Fuad (2003). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pekolcay, Necla (1997). *Mevlid*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pekolcay, Necla (2004). *Mevlid, Süleyman Çelebi*. İstanbul: Sufi Kitap.
- Sadını, M. Xalid (2010). *Bateyî, Mela Huseynê, Jiyan, Berhem û Helbestên Wî*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.
- Sadını, M. Xalid (2015). *Molla Hüseyn-i Bateyî, Mevlid-i Şerîf/Mewlûda Nebî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sarı, Engin (2010). *Kültür, Kimlik, Politika Mardin'de Kültürlerarasılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şeker, Mehmet (2004). Osmanlılar'da Mevlid Törenleri. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 29, s. 479-480.
- Tapper Nancy ve TAPPER Richard (1996). Peygamber'in Doğumu: Türk İslâmında Ritüel ve Cinsiyet. *Türkiye Günlüğü*, Çev.: Hülya Küçük, S. 40, s. 40-57.
- Tıraşçı, Mehmet (2013). Güneydoğu ve Doğu Anadolu Çevresinde Arapça, Kürtçe, Zazaca Mevlidler ve Müzikal Olarak İcra Ediliş Tarzları. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 2, s. 209-236.
- Yanmış, Mehmet (2012). Diyarbakır'da Mevlid Geleneği ve Bazı İller ile Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Uludağ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 21, S. 1, s. 115-133.

İnternet Kaynakları:

- Mardin İl Müftülüğü: www.mardin.diyaret.gov.tr , Erişim Tarihi: 10.03.2018.
- Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr , Erişim Tarihi: 11.03.2018.

Kaynak Kişiler:

- Ahmet A.: 43 yaşında, doktora mezunu, akademisyen, Midyat'ta yaşıyor.
- Ali D.: 43 yaşında, lisans mezunu, memur, Ömerli'de yaşıyor.
- Aynur Ö.: 35 yaşında, ilkökul mezunu, ev hanımı, Artuklu'da yaşıyor.
- Ekrem A.: 57 yaşında, doktora mezunu, akademisyen, Artuklu'da yaşıyor.
- Emine D.: 43 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Dargeçit'te yaşıyor.
- Fasih D.: 42 yaşında, doktora mezunu, akademisyen, Artuklu'da yaşıyor.
- Fatma Ö.: 54 yaşında, ilkökul mezunu, ev hanımı, Mazıdağı'nda yaşıyor.
- Hacire G.: 34 yaşında, lisans öğrencisi, Nusaybin'de yaşıyor.
- Halil A.: 35 yaşında, lisans mezunu, öğretmen, Mazıdağı'nda yaşıyor.
- Hanse Ö.: 63 yaşında, okuma yazma bilmiyor, ev hanımı, Derik'te yaşıyor.
- Hıdır A.: 29 yaşında, doktora mezunu, akademisyen, Artuklu'da yaşıyor.
- Hilal A.: 50 yaşında, lisans mezunu, memur, Artuklu'da yaşıyor.
- İbrahim S.: 69 yaşında, okuma yazma biliyor, çiftçi, Derik'te yaşıyor.
- İsa A.: 38 yaşında, lisans mezunu, öğretmen, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Kafiye T.: 46 yaşında, ilkökul mezunu, ev hanımı, Yeşilli'de yaşıyor.
- M. Emin D.: 39 yaşında, lisans mezunu, imam, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Meral K.: 25 yaşında, öğrenci, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Mustafa E.: 41 yaşında, lise mezunu, imam, Dargeçit'te yaşıyor.
- Nurhan F.: 28 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Resul Ö.: 47 yaşında, lisans mezunu, imam, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Rıdvan U.: 34 yaşında, yüksek lisans mezunu, öğretmen, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Sultan D.: 39 yaşında, ilkökul mezunu, ev hanımı, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Vecdi D.: 39 yaşında, lisans mezunu, öğretmen, Kızıltepe'de yaşıyor.
- Zeynep G.: 28 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Savur'da yaşıyor.
- Zeynep Gazali D.: 27 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Ömerli'de yaşıyor.